MARCU GABINSCHI
Institutul de Filologie
(Chişinău)

ETIMOLOGII BALCANICE

Abstract

J.-Sp. *komanya* „food; vituals" is usually considered a Turkish borrowing in Balkan J.-Sp., but, given its presense also in Morocco where no Turkish influence has existed, it must date back to common (J.-)Sp., formed from (or at least influenced by) *comer* > *komer*, like old Sp. *fazaña* from *facer* (now *hazaña* and *hacer*), so that Turk. *komanya* could prove to be a Sephardism (like *palavra* „chatter"). J.-Sp. *moshia*, „estate", found by Mrs. S. von Schmädel, is identified as the only (despite some illusions) sure Romanism in J.-Sp., detected so far outside Romania. Rom. *pârş* „dormouse" is regarded as a possible borrowing of the old Russian animal name *бырсь*, and Alb. *zbunoj* „I appease" is a sure confixal derivative of Arom. *bun* „good".

Sef. *KOMANYA*

Acest cuvânt însemnând „mâncare", sau, specializat, „provizii, mâncare pentru călătorie" a fost fixat demult în textele şi în dicţionarele limbii sefarde (iudeospaniole). Prima lui atestare precisă la care ne putem referi aici (ceea ce nu înseamnă că e prima lui apariţie) este cea din enciclopedia populară sefardă în multe volume „Meam loez", editată din 1730 până în 1930 [1, p. 81], vezi şi [2, p. 210]. Ca exemplu de întrebuinţare în text cf. bunăoară pasajul în graiul din Bitola (fost Monastir, Macedonia) *vinu la mužer*, *fizu kumañe i fizu biskočuz i si fui para se yir a Rušalaim* [3, p. 122] „a venit femeia, a făcut provizii şi a făcut biscuiţi şi s-a dus ca să plece la Ierusalim".

Cât priveşte etimologia, toate sursele ce ne-au stat la dispoziţie indică unanim originea turcă a cuvântului sefard balcanic: vezi [1, p. 81; 3, p. 253; 4, I, p. 105]. Versiunea nu e lipsită de temei, deoarece în turcă există cuvântul *komanya* sau *kumanya* însemnând acelaşi lucru (vezi mai sus), iar în genere lexicul sefardei balcanice conţine sute de turcisme. Situaţia se complică însă prin următorul fapt.

Acelaşi cuvânt, deşi sunând puţin altfel (*komania*) se regăseşte şi în sefarda din Maroc (cunoscută sub numele de hakitía, acum aproape dispărută), în care nu există influenţa turcă (după cum ştim, în ciuda câtorva încercări din secolul XVI, turcii nu au putut să cucerească Marocul). Cercetătorii sefardei au relevat nu odată acel paralelism,

BDD-A6866 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:40 UTC)

dar totodată şi contrast, că aşa cum sefarda din Balcani conţine o mulţime de împrumuturi turceşti şi, în măsura descrescândă, greceşti şi slave, cea din Maroc, necunoscându-le pe acestea, e plină de arabisme în varianta lor locală. Aceasta o constată deja întemeietorul cercetării lingvistice a hakitíei J. Benoliel [5, p. 214], vezi şi [6, p. 78-80]. Mai notăm că până şi acele etimoane arăbeşti, care au pătruns în limbile balcanice ca turcisme, au fost împrumutate de hakitía direct din araba locală, de ex., *haqq* „ adevăr; dreptate" (cf. rom. *hac*), *hbar* „noutate, veste" (cf. rom. *habar*), *hram* „păcat" (cf. rom. *haram*), *mellah* „cartier evreiesc" (cf. rom. *mahala*) ş.a. În op. cit. J. Benoliel dă după alfabet şi cuvântul care ne interesează, scris *cománia* tot ca „provizii pentru călătorie", ce e caracteristic, fără să-l însemne, spre deosebire de sute de alte cazuri, ca arabism. C. Crews, indicând sursa turcă a lui *komanya* (dial. *kumanye*) din Balcani, menţionează şi informaţia citată mai sus a lui J. Benoliel pentru Maroc, fără comentarii. Însă M. L. Wagner, comentând lucrarea lui J. Benoliel [4, II, p. 26], precizează că aceste *cománia* din Maroc şi *kománya* din Balcani, au etimologii apropiate diferite: pe când cel de-al doilea este un turcism de origine arabă, primul ar fi, după Marcel, împrumutul direct al arabului *koumânyéh*, însemnând acelaşi lucru.

În acelaşi articol, însă, ocupându-se în primul rând de elementele de origine spaniolă din hakitía, absente din spaniola literară contemporană, dar având paralele în sefarda balcanică şi în dialectele Spaniei şi ale altor ţări hispanofone, autorul constată mai multe cazuri de comunitate specifică sefardă marocano-balcanică: Cf. „Cele mai interesante pentru noi sunt cuvintele spaniole vechi, fiind vorba, precum s-a mai spus, prin excelenţă de acele, care se regăsesc şi la Răsărit şi aparţin la fondul vechi al lexicului iudeospaniol. Aducem cele mai caracteristice dintre ele" [4, II, p. 86]. Urmează lista în care stă, după alfabet şi *cománia*, adus după op. cit. a lui J. Benoliel. Prin urmare, se subînţelege că acest *cománia*, şi marocan şi balcanic, a putut să fie moştenit de ambele ramuri ale sefardei din spaniola veche.

În favoarea acestei posibilităţi putem aduce, din partea noastră, următoarele argumente.

Nu ştim cât de verosimilă e deducerea marocanului sefard *cománia* din arabul *koumânyéh* pe care J. Benolieil nu o menţionează, şi de care M. L. Wagner nu e singur (o aduce sub un „wohl", adică „se prea poate"). Iar etimologia turcă a balcanicului *komanya* e îndoielnică şi ea: în [4, I, p. 105] M. L. Wagner o deduce din turc. *kománia* „proviziile unei nave", care iar cu „wohl" („se prea poate") s-ar lega cu gr. *κομπάνια*, acesta, la rândul său, provenind din it. *compagna* (după G. Meyer). În dicţionarele accesibile, inclusiv cele etimologice, ale limbilor greacă şi italiană n-am găsit înţelesurile în chestiune ale cuvintelor respective şi nici vreo paralelă fonetică care ar confirma trecerea, în limbile invocate, a lui *-mp-* în *-m*. În însăşi turcă alături de *kumánya* (în alte surse *kománya*) avem *kumpánya* cu sensul „companie; trupă teatrală", ca la cuvintele înrudite din greacă şi italiană. În dicţionarul său etimologic turc din 1999 H. Eren acceptă etimologia lui *kumanya* apropiată de cea adusă mai sus: din it. *compagna* ca „magazie, cămară de pe o corabie", invocându-se şi fr. *compagne* şi *campagne* [7, p. 266], împotriva cărora am putea înainta aceleaşi obiecţii, ca şi mai sus. Totuşi, în alt dicţionar etimologic turcesc,

BDD-A6866 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:40 UTC)

cel al lui L. E. Ayuboğlu din 1991 cuvântul (şi în *kom-* şi în *kum-*) lipseşte [8, p. 424, 446]. Nu ştim dacă e o scăpare (ceea ce e puţin probabil) sau dacă autorul nu a considerat etimologia existentă ca fiind destul de convingătoare. În nici unul din aceste dicţionare nici etimologia spaniolă, nici cea sefardă a lui *kumanya* nu figurează.

Noi însă, ţinând cont de comunitatea lui *komanya* în sefarda balcanică şi cea marocană, chiar neştiind de unde a apărut acolo (se poate şi că din citatul ar. *koumânyeh*, ceea ce nu putem verifica), am propune următoarea etimologie.

Cuvântul ar fi apărut cel mai probabil în sferele legate de comerţ şi navigaţie, încă în spaniola pre- sau postexodică a evreilor, devenită pe urmă sefardă, asociindu-se (căci era vorba tocmai de cămări de provizii, nu de altceva) cu verbul spaniol *comer* > sef. *komer* „ a mînca” şi cu derivatul lui *comida* >*komida* care e sinonimul lui *komanya*. Iar partea a doua a cuvântului e identică foneticeşte cu -*aña*, prezent în mai multe cuvinte păstrate în sefardă din spaniolă până acum. Cf. cel puţin, dintre cele mai frecvente, *aranya* „păianjen”, *kampanya* „câmpie”, *kanya* „trestie”, *kastanya* „castană”, *manya* „manie”, *maranya* „încurcătură”, *muntanya* „munte”, *patranya* „braşoavă, snoavă”, *pestanya* „geană”. S-a păstrat până şi expresia *al tyempo de Marikastanya*, ceva ca „în vremea lui Papură Vodă”.

Deşi printre acestea nu găsim derivate ale verbelor, pentru vremea mai veche, cf. sp. *fazañă* [9, p. 1003] (acum *hazaña* „ispravă” nepăstrat în sefardă), derivat al lui *facer* (acum. *hacer* „a face”). Ca semantică, este de relevat în special sema comună a lui *komanya* şi *kastanya*, aceasta denotând un produs comestibil în ţările mediteraneene. Oricum, fie post factum, sef. *komanya* e perceput de vorbitorii limbii ca un derivat al lui *komer*. Deci putem considera *komanya*, deşi de etimologie îndepărtată discutabilă, cel puţin pentru ultimele secole, ca o formaţie proprie a limbii sefarde, adică în sincronie ca un derivat al lui *komer* „a mânca”, legătură derivativă pe care nu o are nici în arabă, nici în turcă. Iar comunitatea sefardă marocano-balcanică, datând din timpul spaniol presefard, exclude împrumutul lui *komanya* din turcă, independent de dificultatea deducerii lui acolo din greacă, italiană sau franceză. Deci putem considera *komanya*, deşi de etimologie îndepărtată problematică, cel puţin pentru prezent ca o formaţie proprie a limbii sefarde, acum percepută în plan sincronic ca derivatul unui verb băştinaş moştenit.

Totodată, deducerea tur. *komanya*, *kumanya* din it. *compagna*, fr. *compagne*, gr. *κομπάνια*, fiind îndoielnică şi ca fonetică şi ca semantică, dacă prin sursele ulterioare în care aceste cuvinte sunt aduse în discuţie (şi care nu ne-au stat la dispoziţie) această deducere nu se va confirma la sigur, vom putea vedea în cuvântul turcesc un împrumut din sefardă, în care s-ar fi asociat cu *komer*, ca şi sp. vechi *fazaña* cu *facer*, adică prin acelaşi –*aña*. Ca o posibilă paralelă sub alt raport, cf. sef. *palavra* „cuvânt” împrumutat de turcă, de unde a pătruns, cu sensuri evoluate, în diferite limbi balcanice (cf., de ex., rom. *palavră* şi derivatele lui). Oricum, dată fiind identitatea evidentă a sef. *komanya* din Maroc şi a celui din Balcani, acest cuvânt nicidecum nu poate să fie de origine şi arabă şi italiano-(sau franco-)greco-turcă totodată.

BDD-A6866 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:40 UTC)

Sef. *MOSHIA*

Acest cuvânt sefard, care are acelaşi înţeles ca şi prototipul lui românesc, l-am întâlnit în cartea, reeditată în 2007 la Berlin de către dna S.von Schmädel cu caractere raşi ale alfabetului ebraic transliterate paralel cu litere latine, „El Konde i el Djidio. Istorya muy interesante" de Sh. T. Semo, vezi [10], „Contele şi evreul. Istorie foarte interesantă". E vorba de contextele: *piedre Anton konde de Kenigstal prima*, *el título de konde*, *segundo sus kazas i moshias ke se vendan* (p. 327) „mai întâi pierde contele Anton de Kenigstal titlul de conte, iar pe urmă să se vândă casele şi moşiile lui" şi *ke se venda todas las moshias de Kenigstal* (p. 331) „să se vândă toate moşiile şi pământurile lui Kenigstal".

Originea română a acestui *moshia* e transparentă şi ca atare e indicată în „Glosar" (p. 348): „(rum. *moşie*). „Länderei, Landgut", adică „moşie". Vezi aceeaşi informaţie în studiul lingvistic amănunţit a dnei S. von Schmädel despre cartea „El Konde i el djidio" [11, p. 199]. Deci acum nu e vorba de stabilirea etimologiei, ci de integrarea ei în circuitul românistic.

Avem de a face, pe cât ne este cunoscut, cu un rar, dacă nu singurul, românism din sefardă (şi acela până acum ieşit din uz) din afara României. Adică nu avem în vedere acele cuvinte româneşti care se întrebuinţau în sefarda din însăşi România (fenomen bine ilustrat de lucrările lui M. Sala), cum des se întâmplă în cazul coîntrebuinţării a două limbi în una şi aceeaşi situaţie, în special când cele două limbi sunt strâns înrudite, iar una din ele nici nu e de stat şi nu are o normă stabilită. În cazul nostru avem însă un împrumut din afara României, anume dintr-o carte editată într-o sefardă relativ normalizată la Viena în 1874, iar evenimentele descrise se desfăşoară tot acolo în perioada guvernării (1765-1790) a împăratului Iosif II al Austro-Ungariei. Nu avem date despre aceea dacă *moshia* a pătruns în sefardă chiar la sfârşitul secolului XVIII sau mai târziu, până la sfârşitul celui de-al XIX-lea. Doar în primul caz am avea în carte reproducerea vorbirii reale din timpul acţiunii romanului. Oricum, cuvântul (atestat în 1874) trebuie să fi fost împrumutat în vremea aflării atât a Ţărilor Române, cât şi a Bosniei şi Herţegovinei (până în 1878, când a intrat în componenţa Austro-Ungariei) sub suveranitatea Imperiului Otoman.

Nu l-am găsit pe *moshia* în niciun dicţionar sefard, începând cu primul cunoscut nouă (al lui S. I. Cherezli [2]) Ierusalim, 1898-1899) până la cel mare al lui J. Nehama şi I. Cantera ([12], Madrid, 1977), dar nici în glosarele principalelor lucrări lingvistice despre sefardă, ca a lui M. L. Wagner [13], M. Luria [14], C. Crews [3] ş.a., în care, spre deosebire de alte etimologii, date de obicei în liste speciale (spaniole moştenite, portugheze ş.a., dar şi cele balcanice, adică turceşti, greceşti, slave de sud) cele româneşti lipsesc. Nici însăşi dna S. von Schmädel, vorbind de influenţa română asupra sefardei (vezi [11, p. 199]) nu aduce niciun exemplu afară de *moshia* (< *moşie*). Iar în dicţionarele etimologice ale românei care dau reflexele cuvintelor româneşti din alte limbi n-am găsit sef. *moshia*. Singurul reflex aloglot al acestui cuvânt românesc a fost, pe cât am putut afla, „ruteanul" adică vest-ucraineanul, *мошія* „moşie" [15, p. 539], cuvânt necunoscut în cea mai mare parte a Ucrainei şi care lipseşte în dicţionarele ucrainene comune şi literare.

BDD-A6866 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:40 UTC)

Aşadar, prezenta notiţă precizează că *moşhia* este într-adevăr un element de origine română în sefarda din afara României (caz deocamdată sui-generis), nu unul din mai multe pretinse elemente de acest fel, contrar celor ce se afirmă uneori prin analogie cu alte elemente balcanice. Adică precizăm că avem un element, probabil, unic de acest fel, dar sigur. Totodată, îl includem pe *moshia*, introdus recent în circuitul sefardistic şi în cel românistic, adică în cel al românei ca limbă dătătoare.

Rom. *PÂRŞ*

În cazul acestui cuvânt ne putem pronunţa doar cu titlu de ipoteză, admiţând că acesta este cam de acelaşi grad de verosimilitate ca şi etimologia deja existentă a cuvântului. Nu este exclus nici etimologia dublă a lui, adică o contaminare a celor două etimoane.

Precum ştim, etimologa acceptată a lui *pârş* este cea propusă de H. Tiktin care îl deduce din bulg. vechi *плъхъ* sau bulg. nou *плъх* „guzgan", referindu-se la variantele *pîlş*, *pîş*, *pîlh*, cf. şi exemplul lui din româna veche: *Cine va mânca … pisică sau arici sau pîlş … să se pocăiască* [16, p. 10]. Această etimologie a lui H. Tiktin a fost acceptată pe urmă în unele dicţionare explicative cu date etimologice, cum este DEX'ul „Din sl. *плъхъ*" [17, p. 699] sau cel al lui V. Breban (aceeaşi formulare [18, p. 782]). Însă, cu toată verosimilitatea acestei etimologii, ea nu a devenit general acceptată. Astfel, *pârş* lipseşte în dicţionarele explicativ-etimologice ale lui A. Scriban şi I.-A. Candrea, ca şi în recentul dicţionar chişinăuian al dnei A. Vulpe. Iar în DLRM el este, dar nu i se dă nicio etimologie [19, p. 625]. Cât despre dicţionarele etimologice propriu zise, *pârş* lipseşte la A. Ciorănescu [15], atât în corpul principal, cât şi între derivate. Iar N. D. Raievschi constată în mod explicit: „*PÎRŞ*. Orig. necun." [20, p. 345]. În alte dicţionare ale limbii române n-am găsit nicio informaţie etimologică despre *pârş*.

Întrucât e puţin probabil ca autorii dicţionarelor sus-numite (în primul rând I.-A. Candrea, A. Scriban, A. Ciorănescu, N. D. Raevschi) să nu fi ştiut de etimologia lui *pârş* propusă de H. Tiktin, e logic să se presupună că n-au considerat-o destul de convingătoare (dar nici nu i-au opus nicio altă etimologie).

De aceea ne permitem să invocăm următoarele conexiuni posibile ale rom. *pârş*.

Avem în vedere dialectismul rus, despre care V. I. Dal spune: „*Бырсь* ж. Зверь, гиена, Canis Hyaena; она бывает двух видов: *бырсь чубарая* или *крапчатая*, и *бырсь полосатая*; первая попадается за *Кавказом* и там зовётся капкарой" [21, p. 368]. Pentru însăşi rusă etimologia acestui *бырсь* e incertă. M. Vasmer care îl aduce, după V. I. Dal, se referă la etimologia lui F. E. Korş, care invocase *bars* „panteră" din câteva limbi turcice, apariţia lui *ы* în locul lui *a* rămânând neexplicată [22, p. 250; vezi şi p. 128] (însă cu etimologia rom. *pârş* aceasta nu are legătură nemijlocită).

Aşadar, putem admite că, fie dintr-un grai rus, fie dintr-o altă limbă, posibil turcică, în română ar fi pătruns prototipul lui *бырсь* sau el însuşi. Obstacole pentru această deducere există, dar ele nu sunt insurmontabile.

BDD-A6866 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:40 UTC)

Astfel, în ceea ce priveşte deosebirea dintre *b* şi *p*, oscilaţiile dintre consoanele sonore şi cele surde, deşi nu sunt caracteristice pentru română, totuşi se întâlnesc şi în ea. Cf., de ex., *călbează – gălbează* sau *strenţe – zdrenţe* sau *bribor – priboi*, apropiat de *briboi*. Mai multe cazuri de acest fel găsim în corespondenţele interglotice, nu numai în cazuri rare (ca de ex., bănăţeanul *paure* „ţăran", din germ. *Bauer*), ci şi în mult discutatele perechi de cuvinte „româno-albaneze", cum sunt, rom. *bâlc*, *bîlc* – alb. *pellg*, rom. *a viscoli* – alb. *fishkëllej*, rom. *zgardă* – alb. *shkardhë*, rom. *a zburda* – alb. *shpurdhem*. Iar etimonul rom. *baltă* – alb. *baltë* (înrudit cu slav. *блато*, *болото*) are şi reflexe dialectale nord-italiene: lombardul *palta*, piemontezul *panta*, emilianul *pälta* [23, p.180]. Cât despre corespondenta rom. *p* < slav. *b*, cf. rom. *ploşniţă* dedus din ucr. *блошиця*. Iar deosebirea dintre *-ş* din *pârş* şi → *-сь* din *бырсь* se poate explica prin distanţa articulatorie foarte mică dintre ele, din care cauză despre fonemele unor limbi nici nu se poate spune dacă avem un *s* moale sau *ş* moale (aşa este, de exemplu, limba polonă).

Cât despre sensul lui *pârş* deosebit de cel al lui *бырсь*, e de amintit că denumirile fiinţelor vii se transmit deseori de la unele la altele, nu numai pe baza înrudirii, ci şi pe cea a asemănării externe, sau prin alte asociaţii, de ex., *leu-de-mare* nu denotă de loc o rudă apropiată a leului, ca şi *arici-de-mare* pe cea a ariciului, tot aşa e şi cu *porc-de-mare* cu *urs-de-mare*, cu *lutru-de-mare* ş.a., pe când *porcuşor* denotă şi un fel de peşte, dar şi un fel de pasăre. Tot aşa, *căţelul-pământului* nu denotă un fel de căţel, cum nu e vorba de cal când se spune *calul-popii* sau *calul-dracului*. Din alte limbi, cf., de ex., germ. *Fledermaus*, rus. *летучая мышь* care nu denotă de loc şoareci, dar cf. şi rus. *котик* (rom. *urs-de-mare*) ca şi *морской ёж*, *морская свинка*, *морской лев*, dar şi peştele *конь*, cf. şi ucr. *коник* „greier". Maced. *брав*, identic ca etimologie cu rus. *боров*, „vier, mascul, porc", înseamnă nu asta, ci „berbec", căci aşa a evoluat sensul slavului comun **borvъ* „vită mică (cornută)" ş.a. Iar mult discutatul „româno-albanism" rom. *mânz* – alb. *mëz*, dial. *mâz* (dedus din i-e **mandio* sau din cuvântul alpin de substrat **mandjus*) include şi acelaşi sens în română şi în albaneză, dar are şi paralelele it. *manzo* „viţel", ca şi bascul *mando* „catâr". Exemple de acest fel s-ar putea uşor înmulţi. În domeniul botanicii evoluţiile de sens sunt în linii mari asemănătoare.

Aşa etimologia propusă mai sus a rom. *pârş* în legătură cu rus. dial. *бырсь* sau cu prototipul acestuia, de origine încă neclară, are drept la existenţă ca obiect de confruntare cu alte etimologii.

Alb. *ZBUNOJ*

De data aceasta etimologia e transparentă şi e de mirare că până acum, pe cât ne e cunoscut, nu a fost constatată în literatura lingvistică. Noi cel puţin n-am găsit-o în bine cunoscutele lucrări (inclusiv dicţionare) etimologice ale lui G. Meyer, N. Jokl, E. Çabej ş.a. De aceea ne permitem să prezentăm această etimologie mai jos.

Cuvântul albanez *zbunoj* înseamnă „îmbunez, iau cu binele", dar şi „mângâi, alint, răsfăţ, răzgâi" (vezi, de ex., [24, p. 1214]).

BDD-A6866 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:40 UTC)

Recent, citind o lucrare de lingvistică în care e vorba de eufemismele populare menite să preîntâmpine atacurile diferitor fiare sălbatice, am întâlnit următorul context lingvistic conținând derivatele cuvântului în discuție (sublinierile ne aparțin): *kjo ide e* ***zbunimit*** *apo të marrit me të mirë të kafshës së egër emrin e së cilës nuk duam ta zëmë ngoje për arsye bestytnish*… [25, p. 89], „această idee a îmbunării sau a luării cu binișorul a fiarei sălbatice, al cărei nume nu vrem să-l pomenim din cauza superstițiilor”… şi ceva mai jos *shquan emërtimi mbi bazën e një epiteti* ***zbunues***… „se distinge denominarea pe baza unui epitet îmbunător”, şi încă mai jos e vorba de cuvinte *me prapashtesa* ***zbunuese***, adică „cu sufixe dezmierdătoare”.

Cuvântul derivator în amândouă cazurile (la forma lexicografică, adică la pers. 1 sing. prez. indicativ) este *zbunoj* „îmbunez”, format prin confixul *z*…*oj* (adică, generalizat vorbind prin cel variabil după flexiunea verbului *z*…V, realizat în *zbunoj*, *zbunon* etc.) Prin acest confix sunt formate şi alte verbe de la adjective, dintre cele mai frecvente cf. (după alfabet): *zbardhoj* (var. a lui *zbardh*) „înălbesc” de la *i bardhë* „alb”; *zbukuroj* „împodobesc, înfrumusețez” de la *i bukur* „frumos”; *zbutoj* (var. a lui *zbut*) „înmoi” de la *i butë* „moale”; *zgjatoj* (var. a lui *zgjat*) „lungesc” de la *i gjatë* „lung”; *zgjeroj* „lărgesc, lățesc” de la *i gjerë* „larg, lat”; *zmadhoj* „măresc” de la *i madh* „mare”; *zvogëloj* „micşorez” de la *i vogël* „mic” (nu mai e nevoie să aducem derivatele postsubstantivale formate cu acelaşi confix *z*… *oj*, ca de ex., *zgropoj* „sap o groapă” de la *gropë* „groapă” şi asem).

Deci după separarea confixului rămâne radicalul -*bun*- însemnând „bun” care însă nu există ca element derivator în albaneză. Pur foneticeşte, aici s-ar părea că se potriveşte alb. *bun* „colibă la stână”, iar metaforic „cuib de insecte, muşuroi de furnici” (vezi, de ex.,[24, p. 121]), care se înțelege, nu se potriveşte aici de loc din motive semantice (acest *bun* se leagă de către etimologi de verbul băştinaş albanez *buj* „înoptez”, vezi, de ex., [26, p. 80]).

Prin urmare, în acest -*bun*- cu greu am putea să vedem altceva decât reflexul aromânului *bun* (= rom. *bun*, dacoromâna însă fiind exclusă aici din motive geografice).

În însăşi aromână n-am găsit un verb format de la *bun* prin confixul *z*… V (deşi nu e exclus ca ceva asemănător să existe acolo într-un grai local). Deci avem un caz de tipul cunoscut din relațiile româno-albaneze, deşi de direcție opusă. Şi aici avem derivate proprii de la radicale străine, neîmprumutate ca apelative în formă pură. Cf. în primul rând *bucuros*, *bucurie*, *îmbucurător* ş.a. dar şi *Bucureşti*, pe când *Bucur* există în românește doar ca nume propriu, iar în albaneză e apelativ: cf. *i bukur* „frumos”, şi el cu câteva derivate, inclusiv cu *zbukuroj* „înfrumusețez”. Cf. şi rom. *bunget* (cu sufixul -*et*, ca în *brădet*, *cărpinet*, *făget*, *stejăret*, *ulmet* ş.a.) de la alb. *bung* „stejar” inexistent în română singur.

Recent l-am relevat pe *bulihar* ca derivat, pe teren român (prin sufixul -*ar*) de la numele de plantă ucr. *булиґа* care singur nu există în română. O paralelă mai îndepărtată a cazului lui *zbunoj* este rom. *coacăză*, împrumutat ca derivatul diminutiv al alb. *koqëz* (cu art. hot. *koqëza*) a lui *koqë* „bob, grăunte” care singur nu a fost împrumutat ş.a.

În acest fel constatăm existența încă a unui dacoromanism într-o limbă străină.

BDD-A6866 © 2011 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:40 UTC)

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. P. Pascual Recuero. *Diccionario básico ladino-expañol*. – Barcelona, 1977.
2. S. I. Cherezli. *Petit dictionnaire judéo-espagnol-français*. – Jerusalem, 1898 (I) –1899 (II).
3. C. Crews. *Recherches sur le judéo-espagnol dans les pays balkaniques*. – Paris, 1935.
4. M. L. Wagner. *Judenspanisch* I-II. – Stuttgart, 1990.
5. J. Benoliel. *Dialecto judeo-hispano-marroquí o hakitía*// Boletín de la Real Academia Española, XIII (1926).
6. R. J. Martínez Ruiz. *Textos judeo-españoles de Alcazarquivir* (*Marruecos*)// Revista de dialectología y tradiciones populares, XIX (1963).
7. H. Eren. *Türk Dilinin Etimolojik sözlüğü*[2] – Ankara, 1999.
8. I. Z. Ayuboğlu. *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*[2]. – Istanbul, 1991.
9. J. P. Machado. *Dicionário etimológico da língua portuguesa*[2], II. – Lisboa, 1967.
10. *El konde i el djidyo*. *Istorya muy interesante*. *Textedition*// Judenspanisch, XI, 2. Neue Romania 37. Berlin, 2007, S. 177-353.
11. S. von Schmädel. *El Konde i el Djidio*. *Edition*// Judenspanisch XI. Neue Romania 37. Berlin, 2007, S. 177-209.
12. S. Nehama, avec la collaboration de J. Cantera. *Dictionnaire du judéo-espagnol*, Madrid, 1977.
13. M. L. Wagner. *Beiträge zur Kenntnis des Judenspanischen von Konstantinopel*// Schriften der Balkankommission. Linguistische Abteilung. XI, Wien, 1914.
14. M. A. Luria. *A study of the Monastir dialect of Judeo-Spanish based on oral material collected in Monastir*, *Yugoslavia*// Revue hispanique, LXXIX (1930), p. 324-583.
15. A. Cioranescu. *Diccionario etimológico rumano*. La Laguna, 1966.
16. H. Tiktin. *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*. 2. *überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron*, *Lieferung 13* (*p – podidi*), Wiesbaden, 1988.
17. *Dicționarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, 1975.
18. V. Breban. *Dicționar general al limbii române*, Bucureşti, 1987.
19. *Dicționarul limbii române moderne*, Bucureşti, 1958.
20. *Скурт дикционар етимоложик ал лимбий молдовенешть*, Кишинэу, 1978.
21. В. Даль. *Толковый словарь живого великорусского языка*, I (А-З), Москва, 1990.
22 . М. Ф. Фасмер. *Этимологический словарь русского языка*, I (А-Д), 1964.
23. A. Rosetti. *Istoria limbii române*. II[4], Bucureşti, 1964.
24. R. Topciu, A. Melonashi, L. Topciu. *Dicționar albanez-român*. Fjalor shqip-rumanisht, Bucureşti, 2003.
25. Gj. Shkurtaj. *Disa shqyrtime rreth eufemizmave të shqipes sipas ideve të Eqrem Çabejit*// *Eqrem Çabej*, *personalitet i shquar i shkencës dhe kulturës shqiptare në 90-vjetorin e lindjes*, Tiranë, 1998, f. 86-97.
26. E. Çabej. *Studime gjuhësore*. I, Prishtinë, 1976.

BDD-A6866 © 2011 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:40 UTC)